

Kollokationen im Fremdsprachenunterricht

Pintye Erzsébet

Az értekezés a kollokációkat mint állandósult szókapcsolatokat vizsgálja az idegennyelv-
oktatásban. A modern nyelvoktatás legfontosabb céljai közt szerepel a tanuló kommunikatív
kompetenciájának fejlesztése, amelyet a komplex nyelvi fejlesztés segítségével érhetünk el. A
szavak, állandósult szókapcsolatok használata elengedhetetlen része a sikeres
kommunikációnak, ezért a lexikális kompetencia fejlesztését célszerű beépíteni az egyes nyelvi
készségek (olvasott szöveg értése, hallott szöveg értése, beszédkészség, íráskészség)
fejlesztésbe. Mivel a kollokációk ismerete és használata a sikeres kommunikációt alapjaiban
meghatározza, a nyelvóra fontos feladata lenne, a tanulók kollokációs kompetenciájának
fejlesztése is.

A tanulási folyamatot alapvetően három tényező határozza meg (az oktatás résztvevői, az
anyanyelv és az idegennyelv kapcsolata és a tananyag), ezért a kutatás mindhárom tényező
vizsgálatára kísérletet tesz.

Az értekezés elméleti részében különböző kollokációs koncepciók (Hausmann: 1984, 1999,
2004, 2007; Konecny: 2010a, 2010b; Reder: 2006; Häcki Buhofer 2011, 2014; Roth: 2014)
bemutatására törekszem, amelyek a kollokációkat a nyelvtanítás szempontjából vizsgálják. A
koncepciók bemutatását követően az értekezésben használt kollokációs fogalom
meghatározására és a kollokációk oktatásának relevanciájára helyezem a hangsúlyt a
cselekvésközpontú megközelítés leírásán keresztül. A kollokációs fogalom meghatározását
követően az értekezést a következő részekre osztottam:

1. Az anyanyelv és az idegennyelv kapcsolatának vizsgálata

A kontrasztív elemzés célja, a két nyelv közötti különbségek és hasonlóságok feltárása. Az
elemzés során a frazeológiából ismert hármas felosztásra támaszkodtam, ennek megfelelően a
következő ekvivalenciatípusokat vizsgáltam:

- teljes ekvivalencia
- részleges ekvivalencia
- zéró ekvivalencia

2. *A tananyag vizsgálata*

Az értekezés következő fejezetében tankönyvelemzést végeztem három kiválasztott tankönyvcsalád segítségével. Az elemzéshez mindenképp olyan tankönyveket szerettem volna kiválasztani, amelyek jelenleg meghatározzák a nyelvtanulási folyamatot. Az értekezés negyedik fejezetében található tanári kérdőív elemzéséből kiderül, hogy a leggyakrabban használt tankönyvek közé jelenleg a *Welttour, Studio* [21] és a *Kon-Takt* tartozik, ezért esett a választásom az említett könyvek vizsgálatára. Az elemzés a következő három fő kérdés megválaszolására helyezte a hangsúlyt:

- Érzékenyítés és tudatosítás
- Olvasott szövegek és a kollokációk kapcsolata
- gyakorlófeladatok a tankönyvekben

3. *Tanári perspektíva vs. tanulói perspektíva*

Az értekezés negyedik fejezetében a kollokációk oktatását egy tanári kérdőív segítségével igyekeztem feltérképezni. A kérdőívet országosan 100 német szakos középiskolai tanár töltötte ki. A kérdőívben összesen kilenc nyitott és három zárt kérdés található. A nyitott kérdések során lehetőség nyílt annak feltárására, milyen oktatási intézményben tanítanak a kérdőívet kitöltő nyelvtanárok, heti hány óraszámban tanítják a német nyelvet, melyik nyelvkönyvet használják a tanórán a német nyelv oktatására és milyennek találják a szókincsgyakorló feladatokat a használt tankönyvben. A nyitott kérdések mellett három zárt kérdés megválaszolására is lehetőség nyílt a kérdőívben. A zárt kérdésekhez három témát választottam ki (*egészséges életmód, környezetvédelem, utazás*), amelyekhez 28 egyedi szóalakot és 28 kollokációt adtam meg. A kitöltők feladata az volt, hogy kiválasszák azokat a lexikai elemeket a listából, amelyeket megtanítanak az adott témán belül B1 vagy B2 nyelvi szinten. A lexikai elemek kiválasztásában érettségire és nyelvvizsgára felkészítő gyakorlókönyvek és az értekezés harmadik fejezetében elemzett három tankönyv szókincslistája nyújtott segítséget.

Az ötödik fejezetben egy akciókutatás segítségével arra a kérdésre keresem a választ, hogy a tudatos nyelvi fejlesztés (kollokációtudatosság kialakítása a nyelvórán) és a kollokációk kontrasztív módon történő közvetítése hozzájárul-e a produktív kollokációs kompetencia

fejlesztéséhez. A kutatás egy előtesztből (Pre-Test) és két utótesztből áll (Post-Test). A kutatás két csoportban zajlott. A kutatást a Debreceni Egyetemen, az *Írásbeli Kommunikáció II.* c. kurzusomon végeztem el. A vizsgálati csoportban én tanítottam a hallgatókat, míg a kontrollcsoportban egy kolléganőm dolgozott a hallgatókkal. Az intervenció során a Kühn (1992) három-fázisú-modelljére támaszkodtam. Ennek megfelelően törekedtem a kollokációk kontextusban történő prezentálására, különböző gyakorlófeladatok beépítésére és olyan beszéd- és íráskészséget fejlesztő feladatok alkalmazására, amelyekben a kollokációk használata előtérbe került. Az előtesztet az intervenció előtt, az első utótesztet két héttel az intervenció után, a második utótesztet pedig nyolc héttel az intervenció után írták meg a csoportok hallgatói. Az elő-utó-méréssel a hallgatók teljesítményében jelentkező különbségeket szerettem volna megvizsgálni.

A vizsgálatok eredményei alapján megállapítható, hogy a kollokációk szisztematikus oktatása a tankönyvekben nem valósul meg, a szókincsfejlesztő gyakorlatok alacsony száma nem teszi lehetővé a kollokációs kompetencia fejlesztését, a tankönyvekben található szókincslisták az egyedi szóalakok felsorolására helyezik a hangsúlyt. A kérdőívben szereplő kérdésekre adott válaszokból kiderül, hogy bár a kitöltő tanárok az egyedi szóalakok mellett kollokációkat is oktatnak a megadott témákon belül, viszont nincs egységes nézet arról, hogy B2-es nyelvi szinten mely kollokációkat kellene megtanítani a kijelölt témákon belül. Az akciókutatás eredményei azt bizonyítják, hogy a tudatosítás, a tudatos nyelvi fejlesztés a nyelvórán pozitívan hat a szókinccstanulásra és jelentősen hozzájárul a produktív kollokációs kompetencia fejlesztéséhez.

Irodalom

Hausmann, Franz Josef (1985): Kollokationen in deutschen Wörterbüchern. Ein Beitrag zur Theorie des lexikographischen Beispiels. In: Bergenholtz, Henning / Mugdan, Joachim (Hrsg.): Lexikographie und Grammatik. Akten des Essener Kolloquiums zur Grammatik im Wörterbuch, 28 – 30. 06. 1984. (Lexicographica. Series Maior 3). Tübingen: Niemeyer. S. 118 – 129.

Hausmann, Franz Josef (1999): Le dictionnaire de collocations - Critères de son organisation. In: Greiner, Norbert / Kornelius, Joachim / Rovere, Giovanni (Hrsg.): Texte und Kontexte in Sprachen und Kulturen. Festschrift für Jörn Albrecht. Trier: WVT Wissenschaftlicher Verlag. S. 121-139.

Hausmann, Franz Josef (2004): Was sind eigentlich Kollokationen? In: Steyer, Kathrin (Hrsg.): Wortverbindungen – mehr oder weniger fest. Berlin: de Gruyter. S. 309 - 330.

Hausmann, Franz Josef (2007): Die Kollokationen im Rahmen der Phraseologie – Systematische und historische Darstellung. In: Zeitschrift für Anglistik und Amerikanistik. 55.3, S. 217-234.

Häcki Buhofer, Annelies (2011): Lexikographie der Kollokationen zwischen Anforderungen der Theorie und der Praxis. In: Engelberg, Stefan / Holler, Anke / Proost, Kristel (Hrsg.): Sprachliches Wissen zwischen Lexikon und Grammatik. Berlin: de Gruyter, S. 505-531.

Häcki Buhofer, Annelies / Dräger, Marcel / Meier, Stefanie / Roth, Tobias (2014): Feste Wortverbindungen des Deutschen. Kollokationenwörterbuch für den Alltag. Tübingen: Francke.

Konecny, Christine (2010a): Kollokationen. Versuch einer semantisch-begrifflichen Annäherung und Klassifizierung anhand italienischer Beispiele. München: Martin Meidenbauer Verlagsbuchhandlung.

Konecny, Christine (2010b): Von 'hinkenden' Stühlen, 'tanzenden' Zähnen und 'verlorenen' Verkehrsmitteln. Erfassung und Darstellung italienischer lexikalischer Kollokationen für deutschsprachige L2-Lerner (auf der Grundlage des *Dizionario di base della lingua italiana* – DIB). In: Dykstra, Anne / Schoonheim, Tanneke (eds.): Proceedings of the XIV. Euralex International Congress, Leeuwarden, 6-10 July 2010. Leeuwarden: Fryske Akademy / A.F.U.K. (Algemene Fryske Underjocht Kommissje), 1207-1221.

Kühn, Peter (1992): Phraseodidaktik. Entwicklungen, Probleme und Überlegungen für den Muttersprachunterricht und den Unterricht Deutsch als Fremdsprache. In: Fremdsprachen Lehren und Lernen. Heft 21.

Reder, Anna (2006): Kollokationen in der Wortschatzarbeit. Wien: Praesens Verlag.

Roth, Tobias (2014): Wortverbindungen und Verbindungen von Wörtern. Tübingen: Francke.